

EESTI A 無 O

SÕNUMI TOOJA

Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi kuuleht
Ilmub 1989. a. jaanuarist.

Nr. 2(26) Veebruar 1990 Hind 40 kop.

LUGUPEETUD LUGEJA!

Aasta tagasi ilmus „Sõnumitooja“ esimene number. Selles avaldasin lootust, et Teie ja EAO vahel tekivad head sidemed. Tõesti, need sidemed on tekkinud ja nende tugevus ületas peagi meie lootused. Lehe algset trükiarvu oleme korduvalt suurendanud, sest huvilisi tuleb järjest juurde.

Oleme püüdnud Ida kultuure tutvustada üsna mitmekülgsest, näidata nende erinevaid ilminguid ja aspekte. Kuid ikka on meid juhtinud soov avaldada seda, mis on igavikuline, või vähemalt seda, mis juhib mõtted igaviku juurde — Ida klassikalisi tekste, nende interpretatsioone, juhatusi nende lugemiseks ja mõistmiseks. Meil on heameel, et Teie olete sellest huvitatud. See näitab, et maailmakodaniku ideaal ei ole Eestimaal võõras.

Tõepoolest, kui aasta tagasi võis siin-seal eesti-keelses trükisõnas sageli kohata halvustavaid või mõistmatuid väljendusi Ida rahvaste või kultuuride kohta, siis nüüd on need jäänud märksa harvemaleks. Oleme üha rohkem hakanud mõistma maailmatervikut, kõigi kultuuride väärtust ja vajadust neid tundma õppida. Oleme üha rohkem hakanud austama rahvaid, keda varem kergekäeliselt kui „võõraid“ enda mõtteist välja tõrjusime. Ei usu, et see on ainult „Sõnumitooja“ teene. Pigem tabab „Sõnumitooja“ lihtsalt ajavaimu, see aga näitab, et meie koostöö peab jätkuma.

Küllap olete aru saanud, et igavikulist esitades ei ole me vältinud selle sidumist ajalikuga. Kavatsame seda ka edaspidi teha, sest just praegu on Eesti astumas ajajärku, mil selle seose õigest mõistmisest sõltub palju. Sest poliitikagi ei tarvitse olla olupoliitiline demagoogiline rahva lollitamine ja oma värvi pidev muutmine. Otse vastupidi, praegu vajame me väga ausaid poliitikuid, kelle ideaalid asuvad poliitikast kõrgemal. Tulemas on valimised. Valitakse Eesti Kongress ja (võib-olla ka) ENSV Ülemnõukogu. Kuidas võiks igavikuline avalduda nendes sündmustes, mis kuuluvad kindlasse aega? Võib-olla niimoodi:

Eesti Kongress ei vaja valgeid, veel vähem punaseid ja roosasid, üldse mitte värvivahetajaid. Eesti Kongress vajab ausaid ja sirgeid, tõemeelseid ja sõltumatuid Eesti Vabariigi kodanikke, kes ei ole kunagi teostanud jultunud võimu ega selle ees põlvi nõtkutanud. Eesti Kongress taastab Eesti Vabariigi, kui valite sinna neid, kes on alati ausad ja sirged!

Aga Ülemnõukogu?

Ülemnõukogu täitku Eesti Kongressi otsuseid ja mingi laiali, kui aeg on käes! Järelikult vajab ta täpselt samasuguseid inimesi.

Ajaloost on õnneks teada mõtlejaid, kes on mõistnud igaviku ja ajaliku seost poliitikas või, miks ka mitte, tavalises argielus. Neid on olnud nii Idas kui ka Läänes. „Sõnumitooja“ käesolevas numbris esitame lugemiskilde, mis näitavad, kuidas võiks ajalik maailmas käituda, meele igavik (vt. lk. 5).

LINNART MÄLL
EAO esimees

Kodus ja kaugemal

Intervjuu EAO esimehe Linnart Mälliga

Hiljuti võis „Sõnumitoojast“ lugeda Sinu Hiina muljeid. Jaanuaris olid jälle kodust kaugel, sedapuhku Mongoolias. Mis oli Su reisi siht?

Käisin Mongoolias Aasia Budistliku Rahukonverentsi (ABR) kutsel. Arutasime koostöö võimalusi ABR ja Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi vahel.

Kas läbirääkimised olid tulemuslikud?

Jah. Sõlmisime koostöölepingu viieks aastaks.

Ehk räägiksid sellest lähemalt.

Koostöö hakkab hõlmama erinevaid valdkondi. Alates ühiste publikatsioonide avaldamisest kuni ühiste konverentside korraldamise ja üliõpilaste vahetamiseni. Muidugi on olulisel kohal ka vastastikused külastäigud valuutavaba vahetuse korras.

Mida Aasia Budistlik Rahukonverents endast õieti kujutab?

See on praegu üsna mõjukas liikumine, millel on harud paljudes Aasia maades. Organisatsiooni president on Mongoolia Hambo Laama ja peasekretär tuntud õpetlane Lubsantseren. Mõlemaga olen tuttav juba varasematest Mongoolia-käikudest. ABR annab välja oma ingliskeelset ajakirja „*Buddhists for Peace*“ („Budistid Rahu Eest“), milles ilmub küllalt huvitavat materjali. Just minu sealoleku ajal ilmunud numbris on muide Birmas elava eesti soost budistliku munga Friedrich Lustigi artikkel.

Teatavasti püüti 30-ndatel budismi Mongoolias hoopis välja juurida, repressioonid võimude poolt on kestnud vististi üsna viimase ajani välja. Millega seletada, et just Mongoolias asub nüüd selle mõjuka rahvusvahelise budistide organisatsiooni keskus?

Organisatsiooni loomise tingiski omal ajal võimude soov näidata maailmale, et Mongoolias ei ole kõik hävitatud ning ühtlasi allutada budistid enda tahtele. Viimasel ajal on aga just ABR väga palju ära teinud budismi taastamiseks Mongoolias.

Maailma budistide vaimseks juhiks peetakse Tiibeti Dalai Laamat. Millised on tema suhted ABR-ga?

Väga head. Dalai Laama on ABR-i kutsel mitu korda Mon-

goolias käinud. Igal suuremal ABR-i üritusel on kohal Dalai Laama kõrgetasemeline esindaja.

Kas see ei pingesta Mongoolia—Hiina suhteid?

Ei, mitte sugugi. Kahe riigi vahelised suhted on eeskätt majandusalased. Praegu otsitakse just uusi võimalusi tihedamaks koostööks. Hiina budistidega aga ABR-l tõepoolest veel sidemeid ei ole.

Võimalusi majanduslikuks koostööks Hiinaga otsime ka meie. Kuidas Sulle tundub, kas lähemas tulevikus on mingeid väljavaateid laiemaks koostööks ka Eesti ja Mongoolia vahel?

Kas Mongoolia pool on huvitatud koostööst Eestiga? Kui palju nad üldse Eestist teavad?

Praegusi poliitilisi sündmusi Eestis jälgitakse üsna suure hoolega. Huvi sidemete vastu on loomulikult olemas, seda näitas kas või juba seegi, et ABR-ga sai seal väga kasulik ja paljutõotav leping sõlmitud. Mis puutub majandussidemetes, siis sellega peaksid tegelema muidugi majandusmehed. Loomulikult pole Mongoolial praegu pakkuda seda, mis Hiinal. Ilmselt on ka meil Mongooliale üsna vähe pakkuda. Aga me võiksime olla kas või vahendajaks Mongoolia ja Põhja-maade vahel. Nende maadega Mongoolial veel erilisi sidemeid ei ole, samal ajal kui koostöö Kesk-Euroopa maadega, eriti Lääne-Saksamaa ja Ungariga on juba väga tihe.

valt laienenud, tuleb tööd järjest juurde. Selle aasta tähtsamateks sündmusteks, mille organiseerimine juba praegu palju energiat nõuab, paistavad kujunema kaks suurt teaduskonverentsi. Ühe — konfutsianismi-alase rahvusvahelise konverentsi — korraldab EAO koos lõunakorealastega. See saab loodetavasti teoks augusti lõpul. Teise konverentsiga tähistame Raikküklas sündinud kuulsat filosoofi krahv Hermann Keyserlingi 110. sünniaastapäeva. Loodetavasti tõstatavad need konverentsid Seltsi elu üldse uuele tasemele. See ei tähenda aga muud, kui ikka töö suurenemist.

Ometi nõustusid Sa nõnda suurele koormusele vaatamata kandideerima Eesti Kongressi ja uude Ülemnõukogusse?

Mis teha! Initsiatiiv sellest võistlusest osa võtta ei tulnud minult endalt. Kõhklesin tükk aega enne, kui nõustusin. Arvan, et praegusel ajajärgul peaks poliitikas osalema rohkem inimesi, kes stagnaajal olid varju surutud. Muidu on väga suur oht, et erinevalt Kesk-Euroopa „sotsmaadest“ jäävad meid juhtima ikka need samad inimesed, kes ennegi. Tahaks väga loota, et rahvas ükskord ometi hakkab aru saama, et punast roosaks või isegi valgeks pleegitades, mida meil nii paljud viimasel ajal harastavad, ei kao ometi see, mis pani neid pleegitajaid kunagi parteisse astuma. See aga pole midagi muud, kui lihtne egoistlik võimuiha ning omakasujah. Nii kaua, kui komparteiist oli kasu, astuti parteisse, kui kasu enam pole, astutakse välja või ükskõik kuhu. Peaasi, et võimupirukast ikka osa saada. Ise ma muidugi poliitikasse ei kavatse jääda, kuid tahaksin kaasa aidata, et vaba Eesti riigitiitri juurde pääseksid mehed, kes pole kunagi punased olnud.

Jääb üle Sulle selleks edu ja jaksu soovida. Ja eeskätt muidugi seda, et võimalikult pea saabuks aeg, mil Sa leiaksid taas võimaluse naasta oma põhitöö juurde.

Usutles

MÄRT LÄÄNEMETS

Mongoolia. Erdene-zuu klooster.

Kindlasti on, kuigi mingeid retsepte ma anda ei tahaks. Mõlemal maal on küllalt palju ühesugust toodangut. Võib-olla siin ongi võimalus rajada ühisettevõtteid vms. Rohkem paistab koostöövõimalusi olevat vaimuvallas. Tõenäolised oleksid ülikoolide vahelised sidemed. Näiteks meie bioloogidele ja geoloogidele oleks Mongoolia ideaalne uurimisala. Kuid miks mitte ka filoloogidele ja ajaloolastele? Varem või hiljem saavad ülikoolide vahelised sidemed kahtlemata teoks. Pidasin ka sel teemal eelläbirääkimisi.

Mida pakub Mongoolia Sulle kui budoloogile?

Mongoolias on kõigele vaatamata säilinud tohutu palju tiibeti käsikirju ja ksülograafe, millest suur osa on täiesti läbi uurimata. Kui oleks aega, sõidaksin hea meelega sinna pikemaks ajaks nendega töötama. Kardan, et niipea sellist võimalust ei leia.

Mis Su aja ära võtab?

Kõigepealt muidugi EAO juhtimine. Hoolimata sellest, et Seltsi juhtivkoosseis on tundu-

UEDA AKINARI

(1734–1809)

Sinine rätik

Kunagi elas ilmas väga voo-
ruslik ja tark zen-õpetaja nime-
ga Kaian. Juba noores eas
oli ta asunud õppima zen-
koolkonna üleskirjutamata tar-
kusi ning veetis kogu oma elu
rändava mungana paigast pai-
ka kulgedes. Kord lõpetas ta
Mino ala Ryutaiji templis oma
suvised meditatsiooni ning asus
teele põhja poole, otsustades
sügise seal veeta. Pärast pikka
reisi jõudis ta Shimotsuke
alale. Päikeseloojangul leidis
ta end Tomida nimelises kü-
las. Ta lähenes ühele suure-
le ja jõuka välimusega majale,
et sealt ööseks ulualust küsi-
da, aga just sel hetkel mär-
kasid teda mõned põllutöödelt
hämamas koju pöörduvad me-
hed, kes kohe väga ära kohku-
sid ja karjuma pistisid:

„Mägitont on siia tulnud!
Inimesed, appi!“

Ka majas tõusis kära. Oli
kuulda, kuidas naised ja lap-
sed kiljades ja üksteise otsa
komistades peitu pugesisid. Pere-
mees jooksis välja, ühest otsast
teravaks ihutud kaigas peos,
ja nägi eemal seisvat Kaianiit
— eakat, umbes viiekümne aas-
tast munk, kellel oli sinine
rätik üle pea tõmmatud, räbal-
dunud must rüü seljas ja napp
varandus kotiga õlal. Kaian
viipas talle sauaga ja ütles:
„Oh heategija, miks tuled
sa mulle relvaga vastu? Olen
kõigest vaene rändmunk ega
tahtnud siit muud, kui vaid
tänaõks mõjama paluda. Jäin
siia inimesi ootama ega osanud
arvatagi, et seda mulle nii pa-
haks pannakse. Kas võib siis
keegi hädisest zen-õpetajast vä-
givaldada või vargust karta? Pa-
lun ära ole nii hirmunud.“

Majaperemees viskas oma
kaika eemale, lõi käsi kokku
ja puhkes naerma.

„Meestel on vist silmad tõnt-
siks jäänud, kui nad iga munku
sedasi kartma lõovad,“ ütles ta.
„Andesta mulle — muidugi
pakun ma sulle ööseks ulu-
alust.“

Ning ta juhtis Kaiani viisa-
kalt kummardades majja ja las-
kis talle õhtusöögi katta.

Siis hakkas ta jutustama:
„Kui sulased sind enne märga-
tes ehmusid ja karjusid, et mä-
gitont on siin, siis tegelikult
oli neil oma põhjus. See on üks
imelik lugu. Räägin sulle kõik
ära, kuigi jutt on päris õudne.
Nimelt asub meie külast kõr-
gemal mägedes üks tempel.
Vanast ajast on see kuulunud
Oyama suguvõsale ning kõigil
aegadel on seal elanud vagad
ja austusväärts mungad. Templi
praegune valvurmunk on ühe
teatava isanda kasupoeg ning
teda tunti ümbruskonnas kui
õpingutele ja heategevusele
eriti pühendunud meest. Meie
ala elanikud käisid talle oma
imetluse märgiks tihti lõhnaai-
neid ja küünlaid annetamas.
Ka minu majas oli ta sage kü-
laline ning ma võisin alati tal-
le usaldada viimase kui mure.
Mullu kevadel muutus aga kõik.

Naaberalalt kutsuti teda kord
piserdamistseremooniat läbi
viima ning ta jäi sinna ka veel
pärast sündmust ennast rohkem
kui sajaks päevaks peatuma.
Tagasi tulles tõi ta kaasa ühe
umbes kaheteist–kolmeteist-
kümne aastase poisi, kes hak-
kas talle igapäevates toimetus-
tes abiliseks. Poiss oli tõesti
väga meeldiva väljanägemise-
ga ning templivalvur kiindus
temasse nii sügavalt, et jättis
hooletusse isegi oma kohustu-
sed, mida ta pikki aastaid oli
truult täitnud. Selle aasta nel-
jandal kuul jäi poiss äkitselt
mingi vähema tõvega sängi.
Iga päevaga läks haigus aina
tugevamaks, ta kannatas nii
rängade valude käes, et see tegi
kõigi meele härdaks. Isegi ase-
valitseja arsti kutsus munk te-
da vaatama, aga kasu polnud
sellest midagi — poiss suri
lõpuks ikkagi. Nagu oleks tal
röövitud kalliskivid põuest, na-
gu oleks tõrmituul kutsunud
endaga õied pärjalt ta peast.
Küll tahtnuks ta nutta — aga
pisaraid ei jätkunud, küll taht-
nuks ta karjuda — aga hääl
kadus kähedaks. Nõnda kibe
oli ta lein, et ei raatsinud ta
surnukeha ei tulele kinkida,
ei maale anda, vaid surus oma
põse tema põse vastu, pigistas
tema kätt oma käes. Nõnda
kulusid ta päevad, kuni lõpuks
ütles ta mõistus üles. Ta män-
gis poisi laibaga täpselt samu-
ti nagu neil päevil, kui see oli
veel elus. Mädanevai surnukeha
püüdis ta lagunemise eest hoida
sedasi, et lakkus tema liha ja
imes konte, kuni oli lõpuks
kogu laiba ära söönud. „Val-
vurmunk on tondiks muutun-
ud!“ ehmatasid inimesed temp-
lis ning põgenesid sealt üle-
peakaela. Pärast seda on ta ikka
öösi alla külasse tulnud, inimesi
ehmatanud või värsked
haudu üles kaevanud, et sinna
maetud surnute luudelt liha
närida. Nii et ta on tõesti
pigem tont kui inimene. Va-
nadest lugudest oleme me ju
selliseid asju varemgi kuulnud,
nüüd siis pidime seda ka teg-
gelikkuses näha saama. Aga
mitte ei tea, kuidas me oma
hädaist võiksime vabaneda.
Praegu paneb iga majapere-
mees oma ukse õhtu saabu-
des kõvasti lukku ning juba
on kogu meie alal levinud
kuuldused, et siitkaudu on oht-
lik käia. Küllap saad nüüd aru,
miks mehed ka sind, lugupee-
tav, ekslikult temaks pidades
nii hirmu täis läksid.“

Kaian kuulas ta ära ja võt-
tis siis jutujärje üle:

„Meie maailmas juhtub kum-
malisi asju. Aga on inimeseks
sündinud, kes ei taju buddhade
ja bodhisattvate õpetuse kõike-
hõlmavust, jäävad elu lõpuni
kindlaks oma rumaluse ja ahnu-

se juurde. Nende himudest,
kiimast ja kurjadest kavatsustest
sünnib halba karmat, mis tuleb
nendega järgmisegi ellu kaa-
sa: mõned sünnivad uuesti ma-
dalamate olenditena karistuseks
vihamõtete eest, mõned aga
muutuvad pärast surma tontideks
või libamadudeks, et inimes-
tele neiduste läbi kurja
teha. Aegade algusest peale on
seda sattunud nii tihti, et kõiki
juhtusid ei jõuagi üles lugeda.
Tuleb ka ette, et inimene juba
eluaial tondiks muutub. Üks
daam Chu keisri õukonnast
moondus maoks, Wang Hani
ema painajaks ja Wu Shengi
naine koiliblikaks. Samuti on
vanast ajast pärit järgmine lu-
gu. Keegi munk oli oma rän-
nakul jäänud ööbima ühte keh-
va majja. Kogu öö puhus kõva
tuul ja sadas vihma ning ma-
jas ei leidunud isegi laternat,
nii et meeleolu polnud kuigi
õdus ja ta ei saanud kuidagi
und. Korraga kuulis ta selgesti
lamba määgimist. Mõni hetk
hiljem nuuskis keegi ta sängi
juures ja uuris, kas ta magab.
Munk sai aru, et asi on ime-
lik, võitis peatsist oma zen-saua
ning lõi kõigest jõust nuuskija-
le vastu pead. See hakkas kõ-
va häälega kisama ja kukkus
sinnasamasse maha. Hääle pe-
le tuli kõrvaltoast vana pere-
naine ja tõi valgust. Munk nä-
gi, et ta oli lõõnud hoopis
üht tütarlast. Vanamoor hakkas
kõva häälega nutma ja palus
halastust. Mis pidi munk siis
peale hakkama? Ta jättis nad
sinnapaika ning läks oma teed,
aga kui ta tagasi pöördudes
uuesti samasse külla jõudis,
leidis ta eest hulga inimesi,
kes olid kogunenud põllule
midagi vaatama. „Mis siin toi-
mub?“ küsis ta. „Tondiks käi-
nud naine on kinni võetud,“
vastasid külalanelanikud, „ja mae-
takse nüüd elusalt maha.“ Nii
räägitakse. Küll aga kõnelevad
need lood alati naistest, et ka
meestega midagi taolist juhtu-
nud oleks, pole ma varem kuul-
nud. Muidugi, naised on juba
loomult kiivamad, ei nad selle-
pärast moondugi igasugusteks
madalateks vaimudeks. Mis
meestesse puutub, siis on küll
teada, et Sui keisri Yang-di
alam Ma Shu-mou pidas lugu
väikeste laste lihast, püüdis neid
vargi kinni, praadis ja söi, aga
tema oli ometi alatu metslane,
mitte selline inimene, kellest
sina mulle rääkisid. Olgu kuidas
on, aga templi valvurmunga
moondumine on täitsa ilmselt
seotud eelmisest elust pärit kar-
maga. Alguses oli ta ju tuntud
just püüdlikkuse poolest vaimu-
likes harjutustes ning ka Budd-
ha teenimises näitas ta üles
kiiduväärt siirust. Kui ta poleks
oma poissi sedavõrd kiindunud,
oleks temast võinud saada ees-

kuju kõigile munkadele. Ent kes
on kord himude ja kiima poolt
juhitud pettekujutluste teele, se-
da põletavad sealpeale pidevalt
nõmedusepõrgu leegid ning
lõpuks võib ta tõesti tondiks
muutuda. Küllap juhtus see te-
ma liialt iseka ja enesekindla
iseloomu tõttu. Igatahes on teie
munk elavaks tõestuseks ütlus-
sele: „Kui teadvuse ohjad
valla päästa, sünnitab ta kurje
vaime, kui neid koomale tõm-
mata, jõuab ta Buddha tõeni.“
Küll aga teeksin ma meelsasti
katset oma vähese tarkuse varal
seda õnnetut endiseks tagasi
muuta, ehk saan ma sel viisil
tasutud ka teie pere tänaõh-
tuse külalistahkuse eest.“

Kaiani kavatsus oli tõesti
üllas. Peremees kummardas
tema ees maani ja ütles:
„Kui see sul tõesti peaks
korda minema, on kõik meie
ala inimesed nii õnnelikud, na-
gu oleksid nad sündinud Puh-
tale Maale.“ Suurest rõõmst
valgusid tal lausa pisarad silma.

Mägiküla oli vaikne, ei templi
kellade helinat ega sarvehääli
polnud kuulda. Vanakuu il-
mus taevasse ja paistis läbi uk-
seava tupp. Peremees taipas
äkki, et öö on juba hiline.

„Aeg on head und soovida,“

ütles ta ning heitis ka ise ase-
mele.

Templ mägedes oli täiesti
inimtühi. Väravatorni seinu
mööda ronisid ülespoole kibuv-
itsaväädid ning isegi suutra-
saalis oli sammal kasvama ha-
kanud. Kõigi Buddhade kujud
olid kaetud paksu ämblikuvõr-
guga, altarinungas oli lõhnaai-
nete asemel tunda hoopis pääsu-
kesepesa haisu. Ning ka mun-
kade eluruumid olid tühjad,
otsekui maha jäetud. Päikeseloo-
jangul astus zen-õpetaja
Kaian templisse sisse, põrutas
sauaga vastu põrandat nii, et
kuljudes helisesid, ja hõikas mi-
tu korda:

„Üks rändav munk tahaks siit
täna ööseks ulualust paluda!“

Aga keegi ei vastanud. Lõ-
puks ronis magamiskambrist
vaevalt välja üks kõhn ja
kuivetanud munk, kes kõnetas
teda hähiseva häälega:

„Kuhu sa õige teel oled, et
sa siia oled sattunud? Teatud
põhjused on see tempel nii
korrast ära nagu lage väli, kus
pole inimestel aset elada. Ma
ei saa sulle isegi tassiatit süüa
pakuda ja ööseks sind siia jät-
ta ei kavatse ma ka. Mine
aga kiiresti alla külasse tagasi.“

Zen-õpetaja vastas: „Ma tu-
len praegu Mino alalt ning
olen teel Michinoku poole. Sel-
le mäe nõlval asuvast külast
möödudes jäin imetlema mä-
gede ilu ja jõe kirkast voolu,
nii et sattusin eneselegi ülla-
tuseks siia. Nüüd aga on päike
juba loojumas ja alla külasse
pikk tee. Palun sind tungivalt
lubada muld öö siin veeta.“
„Selles kõledas paigas,“ vastas
peremees-munk, „võib ka iga-
suguseid kahtlasi asju juhtuda.
Heal meelel ma sind siia jätta
ei taha, aga ära ajama ka ei
hakka. Nii et tee, nagu ise ta-
had.“

Rohkem ei öelnud ta midagi. Kaian jäi samuti vait ning sätis end peremehe kõrvale istuma. Natukese aja pärast päike loojuski ja ümberringi läks nii pimedaks, et ilma küünlavalgeta ei näinud sõrmegi suhu pista. Ainult orujõe vulin kostis otsekui sealt samast kõrvalt. Templi munk tõusis püsti, läks magamiskambrisse tagasi ega andnud endast enam mingit märki.

Korraga tõusis taevasse kuu. Tema sära oli lummas ja nii ere, et valgustas ka kõige kaugemaid paiku. Umbes roti esimesel tunnil tuli templi munk magamiskambrit välja ja hakkas rahutult mööda ruumi ringi käima, nagu otsiks ta midagi. Leidmata hõikas ta kõva häälega:

„Hei, kiilakas! Kuhu sa pugesid? Kusil siin ta ju oli,“ liisas ta endamisi ja jooksis mitu korda otse Kaiani nina eest mööda, aga ei näinud teda ikkagi. Siis mõtles ta nähtavasti, et kaian on meditatsioonisaali läinud ning komberdas aeda, tuisas seal ringi nagu pöörases tantsus, kukkus lõpuks väsinult kokku ega tõusnudki enam püsti.

Kui taevasse ilmus hommikune päike, ajas templi munk end uimaselt jalule. Tema ilme oli selline, nagu oleks tal peatäis saket veel välja magamata. Kaianit endisel kohal istumas märgates oli ta hämmastusest lausa tummaks löödud, toetas samba najale ja ohkas sügavalt, sõnagi lausumata.

Kaian astus talle lähemale ja küsis: „Miks sa nii ohkad, peremees? Kui sul on nälj, võin ma sulle oma liha leevenduseks pakkuda.“

„Kas sa istusid kogu öö sealsamas, õpetaja?“ küsis templi munk.

„Istusin küll, ainult und ei saanud kuidagi,“ vastas Kaian.

„Nii häbiväärne kui see ka ei ole,“ ütles templi munk, „on mul tekkinud himu inimliha järele. Aga seni ei ole ma Buddha ihu veel puutunud. Õpetaja, sa oled tõesti elav Buddha. Elajate ja põrguliste silmad on pimedad, kui Buddha neid omale maale kutsus, ja samal põhjusel ei näinud ka mina sind. Jaa, see on tõesti imetlusväär.“

Nende sõnadega kummardas ta Kaiani ees maani ja jäi vaikides vastust ootama.

„Ma kuulsin all külas inimestelt“, ütles Kaian, „kuidas sa ühel ainsal kirel lasksid oma teadvust pimestada ning langeid eluviisides otsekohe mõistusest loomade tasemele. See on tõesti häbiväärne ja kurb. Iialgi varem pole ma nii halvast karmast kuulnud. Kuna sa õõsiti all külas inimesi ahistamas käid, pole ümberkaudu enam kellelgi rahulikkust elu. Kui ma seda teada sain, ei võinud ma asja enam niisama jätta, vaid tulin siia, et vaadata, kas ma oma teadmistega suudan sind endiseks tagasi muuta. Oled sa nõus mu soovitusi kuulda võtma?“

„Need on tõelised Buddha sõnad!“ hüüatas munk. „Ole-

hea ja õpeta mind, kuidas ma oma tülikast karmast üle võiksin saada, mida kiiremini, seda parem!“

„Tule siis siia ja kuula,“ ütles Kaian. Ta pani munga terrassi äärel ümarama kivi otsa istuma ning sidus talle pähe sinise rätiku, mida ta enne ise oli kandnud. Siis andis ta teisele järelemõtlemiseks kaks värssi „õpetust tõendavatest lauludest“:

Helendab punane kuu
Tuul sahistab mändides
Puhas pimedus igiõös
Milleks oh milleks küll

„Ära siit kuskile mine, keskendu rahulikult ning püüa nende ridade mõttest aru saada,“ õpetas Kaian viisakalt. „Kui see sulle selgeks saab, leiad sa taas üles oma Buddha-teadvuse.“

Ning ta läks alla tagasi. Sealpeale olid külaelanikud oma suurest hädast küll vabad, aga kuna keegi ei teadnud, kas mäe munk on elus või surnud, jäid kahtlus ja hirm siiski püsima. Üles templisse vaatama ronida ei sõandanud keegi.

Aasta möödus kiiresti ning järgmisel talvel, kümnenda kuu alguses tuli vana Kaian tagasi- teel uuesti samast külast läbi ja astus eelmisest korrast tuttava peremehe majja sisse, et munga käekäigu järele pärida. Seal võeti teda rõõmuga vastu ja majaperemees rääkis:

„Tänu sinu tohutule vaimuväele ei ole tont enam templist alla tulnud ning inimesed tunnevad end otsekui Puhtal Maal sündinuna. Kuid siiski

pelgavad nad mägedes käia ja keegi ei liigu siit kõrgemal üksinda ringi. Sellepärast ei oska ma sulle templi valvurmungast midagi rääkida, kuigi vaevalt ta praegu enam elus on. Jää täna ööseks siia, võiksite tema kirgastumiseks hardushetke korraldada. Me tuleme kõik tema hinge toetama.“

„Kui ta kindlalt ja õnnelikult meie hulgast lahkunud oleks, võiksin ma teda oma kadunud õpetajaks nimetada,“ ütles Kaian. „Kui ta aga elus peaks olema, siis on ta endistviisi minu õpilane. Ma pean kindlasti välja selgitama, mis temast saanud on.“ Ning ta läks uuesti üles mägitemplisse.

Tee peal veendus ta, et keegi seal tõepoolest enam ei liigu — raske oli uskuda, et eelmisel aastal oli ta ise käinud sama rada. Templisse jõudes nägi ta kõigepealt inimesest pikemaks kasvanud rohtu ja roogu, kaste oli paduvihmana katnud maa suurte veepiiskadega. Isegi teerad ei olnud ühes enam näha. Peahoone ukseid olid hingedelt maha kukkunud, mungakambreid kõõgipoollega ühendava vahekäigu põrandalauad olid mädanenud, seal oli veelompe ja kasvas sammal. Ning kui Kaian asus otsima templi valvurmunga istekohta terrassi äärel, leidis ta sealt varjuna kõhna mehe, kes oli nii habemisse kasvanud, et eemalt ei saanudki aru, on ta munk või ilmik. Kaian rebis segavad vöödid eest ning tegi endale läbi rohu teed, kuni kuulis tasast, sääsepinina taolist häält, mis kordas vaevueristatavaid sõnu:

„Helendab punane kuu
Tuul sahistab mändides
Puhas pimedus igiõös
Milleks oh milleks küll“

Seda nähes võttis Kaian kohe oma zen-saua tugevamini pihku ja ütles: „Ei tea jah, milleks!“ ning lõi terava hõike mungale vastu pead.

Ühe hetkega sulas munga keha olematusse nagu jää selge päikese käes. Ainult sinine pearrätik ja luukere jäid rohule lebama. Tõesti, alles sel hetkel vabanes munga pikka aega eksituse küüsis olnud teadvus lõplikult, ning seda ainult tänu Buddha õpetuse toimele.

Kuuldus zen-õpetaja Kaiani suurest voorusest levis kauge- malegi kui pilvede kohale ja merede taha. „Esimene juht- munk on ikka veel meiega,“ öeldi tema kiituseks. Külaelanikud kogunesid kokku ning tegid ühisel jõul templi korda. Et seal ka vaimulikkude tegevust jätkata, palusid nad oma austatud zen-õpetajat tempel üle võtta. Siis vahetaski Kaian shingon-koolkonna soto-zeni vastu ja asus templit juhtima. Praeguse ni on see avatud, korras ja ümbruskonnas suures aus.

Jaapani keelest tõlkinud
REIN RAUD

Lugemiskilde

Konfutsius. Vesteid ja vestlusi. Vanahiina keelest tõlkinud Linnart Mäll. Tallinn. „Eesti Raamat“, 1988.

- I. 5. juhid tuhatvankririiki
austa tööd
ometi jää avameelseks
ole kokkuhoidlik
ometi armasta inimest
rakenda rahvast
ometi ajapäri
- II.19. edutad sirgeid
kõrvaldad kõveraid
rahvas kuuletub
edutad kõveraid
kõrvaldad sirgeid
rahvas ei kuuletu
- XII.22. eduta sirgeid
kõrvalda kõveraid
kõverad saavad sirgeks
- XIII.3. õilis
mida ei tea
seda ei kavatse
nimed pole sirgeks tehtud
kõnel pole kõla
kõnel pole kõla
teod ei õnnestu
teod ei õnnestu
kombed ja muusika ei rõõmusta
kombed ja muusika ei rõõmusta
karistused ei taba märki
karistused ei taba märki
rahvas ei oska toimida
seepärast õilis
oskab nimesid välja öelda
oskab öeldut teostada
õilis
mida ütleb
ei jäta lõpule viimata
see ongi kõik
- XIII.6. ta on sirge
ta ei käsuta
ometi kõik laabub
ta ei ole sirge
ometi käsutab
teda ei järgita
- XIV.3. riigis on kulg
sõnad on otsekohesed
teod on otsekohesed
riigis ei ole kulg
teod on otsekohesed
sõnad on ettevaatlikud
- XVI.1. maavanemad
hõimujuhid
ärge tundke muret
inimesi on vähe
ometi tundke muret
pole võrdsust
ärge tundke muret
valitseb vaesus
ometi tundke muret
ei valitse rahu

sest
valitseb võrdsus
pole vaesust
valitseb kooskõla
inimesi on palju
valitseb rahu
pole nurinat

- XVI.4. kolm on kasulikku sõprust
kolm on kahjulikku sõprust
sõprus sirgega
sõprus kindlameelsega
sõprus paljukuulnuga
need on kasulikud
sõprus lipitsejaga
sõprus selgrootuga
sõprus kavalaga
need on kahjulikud

- XIX.10. õilis
on avameelne
tema rahvas teeb tööd
ei ole avameelne
temast saab rõhuja
on avameelne
oskab nõu anda
ei ole avameelne
temast saab laimaja

Keskmine tavaline. 14.

õilis
on kõikjal
ometi ei kaota ennast
asub kõrgel kohal
ei põlga madalaid
asub madalal kohal
ei lipitse kõrgetega
teeb end ise sirgeks
ei oota midagi teistelt

Keskmine tavaline. 20.16.

tegu on teha
valmistad ette
kõik saab korda
ei valmista ette
kõik läheb upakile
sõnad on varem läbi kaalutud
ei sa eksi
teod on varem läbi kaalutud
ei sa tüdi
sammud on varem läbi kaalutud
ei sa komista
kulg on varem läbi kaalutud
ei sa nõrke

Dhammapada. Paali keelest tõlkinud Linnart Mäll. Tallinn, „Perioodika“, 1977. („Loomingu“ Raamatukogu“, nr. 24 (1020))

76. Kui näed tarka, kes leiab sinus vigu nagu aardeotsija varandusi ja laidab sind nende pärast, siis järgi teda! Teda järgides läheb kõik paremaks, mitte halvemaks.

78. Ära seltsi paheliste sõpradega, las ta noomib, las ta hoiab sind eemal väärast. Ta on ju armas üllale ja vastik alatule.

84. Ei iseenda ega teiste pärast maksa ihata poega, vara ega kuningriiki. Ei maksa ihata edu vääritude vahendite abil. Ole vooruslik, mõistlik ja väarikas.

117—118. Kui inimene tegigi halba, siis ärgu ta tehku seda ikka ja jälle, ärgu rajagu sellele oma kavatsusi. Pahede kuhjumine toob kannatust. Kui inimene tegigi head, siis tehku ta seda ikka ja jälle ning rajagu sellele oma kavatsused. Hea kuhjumine toob õnne.

167—168. Ära järgi madalat seadmust! Ära ole hoolimatu! Ära järgi valelikke vaateid! Ära suurenda maailma kannatusi! Tõuse! Ära ole hoolimatu! Järgi hea juurde viivat Seadmust! Seadmuse järgija elab õnnelikult siin maailmas ja ka teises.

221. Jätke viha, heitke eemale kõrkus, raputage lahti kõik kütke! Ealeski ei lange kannatustesse see, kes ei sõltu nimest ja vormist.

223. Vihkamine on võidetav vihkamise puudumisega, kurjus on võidetav headusega. Ahnus on võidetav heldusega, valelikkus tõega.

244—245. Kerge on elada häbitul, kaarnana jultunud, jõhkral, ülbel ja upsakal. Kerge on elada kõntsas. Raske on aga elada tagasihoidlikul, alati puhtust otsival, tarmukal, mõistval ja mahedal. Raske on elada puhtal.

Mahatma Gandhi. Maailm on väsinud vihkamast. Inglise keelest tõlkinud Linnart Mäll. Tallinn, 1969. („Loomingu“ Raamatukogu“, nr. 41 (621))

Lk. 18. Need, kes on enesega katseid teinud, teavad, et igaühel pole õigust väita, et ta kuuleb südame-tunnistuse häält; ma räägin seda sellepärast, et me kuuleme tänapäeval kõiki südame-tunnistuse õigusega kiitlemas, ilma et nad oleksid mingit enesekasvatust läbi teinud; seepärast ongi nii palju ebatõde segadusse aetud maailma lahti lastud.

Lk. 40. Vahend ja eesmärk on minu elufilosoofias kattuvad mõisted. Nii kuidas vahend, nii ka eesmärk. Eesmärk ei ole vahenditest müüri-eraldatud. Eesmärgi saavutamine ja vahendite valik on omavahel kindlas seoses. Ja see on seos, mis ei tunnusta erandeid.

Lk. 45. Tõde ilma alandlikkusest oleks jultunud karikatuur. Kes tahab järgida Tõde, see teab, kui raske see on. Maailm võib aplodeerida tema niinimetatud võitudele. Kuid maailm teab vähe tema langustest. Tõearmastaja on puhastunud olend. Ta tunneb vajadust olla alandlik. Inimene, kes tahab armastada kogu maailma, kaasa arvatud neid, kes nimetavad end tema vaenlaseks, teab, kui võimatu on seda omal jõul teha. ... Ta poleks midagi, kui ta päev-päevalt alandlikkuses ei kasvaks, nii nagu ta kasvab armastuses. ...

Lk. 55. Ajalugu õpetab, et need, kes on kahtlemata ausatel ajenditel, kuid toore jõuga ahnitsejad maalt välja tõrjunud, on langenud omakorda ahnitseva tõve ohvriks.

Lk. 57. Õelda või kirjutada ebaseaduslikke asju ei ole mingi vägivald, eriti kui kõneleja või kirjutaja usub selle õigsusse. Vägivalla olemus on, et mõtte, sõna või teo taga on varjul vägivallakavatsus, s.t. kavatsus teha oma niinimetatud vastasele kahju. Vale

arusaamine süüdsusest ja kartus haavata teiste õrnumaid tundeid ei lase inimestel sageli õelda seda, mida ta mõtleb, ja sunnib neid silmakirjatsema. Aga kui tahetakse inimestes, ühiskondades ja rahvustes arendada mõtte vägivaldust, siis tuleb rääkida tõtt, olgu see nii karm ja momendil ebapopulaarne kui tahes.

Lao-zi. Daodejing. Hiina keelest tõlkinud Linnart Mäll. Tallinn, 1979. („Loomingu“ Raamatukogu“, nr. 27 (1127))

Lk. 17.

meeles ühte püüda hoida
kas saad loobumata
hingust süvendada nõtkust arendada
kas saad asjasündinuna
puhastuda ürgset näha
kas saad puudusteta
rahvast armastada riiki valitseda
kas saad teadmisteta
taevauksi lahti kinni seada
kas saad naiselikkusest
selgelt kõiki ilmakaari tunda
kas saad toimimata

anna elu kasvata
anna elu ära omasta
toimi ära toetu
juhi ära käsuta
sellest ütlen
ürgne vägi

Lk. 46.

sirgemeelselt riiki juhatakse
kövermeelselt relvi haaratakse
tegudeta taevaallust saadakse

kust ma mõistan et see nii

sellest

palju keeldusid ja tabusid on taeva all
rahvas üsna vaesub
rahval palju terariistu
riigis kestab segadus
inimestel palju andeid võimeid
imeasju tehakse
seadusi ja käske vorbitakse
röövleid vargaid palju saab

sellepärast õnnis õelgu

mina ei toimi
rahvas muutub ise
mina naudin rahu
rahvas saab ise sirgeks
mina ei pinguta
rahvas saab ise jõukaks
mina olen soovideta
rahvas saab ise loomulikuks

sellepärast õnnis

õigena ei hävita
ausana ei haava
sirgena ei omavolitse
säravana ei pimesta

SERGEI STADNIKOV

Sissejuhatavaid märkmeid vanaegiptuse usundilukku ja mütoloogiasse

Vanaegiptuse religioonile on iseloomulik esiajast pärit animismi ja fetišismi ühendamine individuaalse vagaduse ning Jumala kogemusega. Skolastilised arutlused olid seal võõrad. Endisaegsed religioossed kujundid täitusid tihti uue, dogmaatikavaba sisuga. Uus kasvas märkamatu kokku vanade vormidega, tuginedes sageli eelkäijate autoriteedile (näiteks **Amon-Ra**). Usuelule oli peaaegu kogu Vana-Egiptuse ajaloo vältel iseloomulik tolerantus (ka võõramaiste jumalate suhtes). Üks vähestest eranditest oli päikesejumala **Atoni** ainukultuse kehtestamise katse. Animismi pärandiks tuleb pidada jumalakujude ja -võimude paljusust. Jumala mõiste polnud vanadel egiptlastel tundmatu, kuid das pole seniajani suudetud rahuldavalt defineerida. Isegi sõna „jumal“ (*ntr*) päritolu on tänini välja selgitamata.

Varadünastilisel ajal (I—II dünastia, u. 3000.—2778. a. e.m.a.) algas osa jumalakujude (**Atum, Ptah, Min, Geb** jt) antropomorfiseerimine. Paljusid jumalaid kujutati aga nii looma- kui ka inimkujul (**Ra, Horos, Mont, Amon** jt.).

Egiptuses ei saavutanud ükski „teoloogiline koolkond“ kunagi üleüldist mõjuvõimu. Ühe või teise usukeskuse tunnustatus sõltus tema süsteemi külgetõmbavusest, traditsioonilistest sidemetest ja vahel ka poliitilisest positsioonist. Aja jookkul muutus ka peajumala mõiste. Vana Riigi ajal (2778.—2255. a. e.m.a.) domineeris arusaamine maailma vahetult valitsevast jumal-demiurgist, kelle kehastuseks (alates V dünastiast) oli vaarao. Peajumaladena esinesid **Horos, Ra** ja perioodi lõpus **Ptah**. Esimesel vaheperioodil (2263.—2040. a. e.m.a.) tõusis esile Heliopolise peajumal **Atum**, kelle aktiivne tegevus oli toimunud enne maailma loomist; tema kuju seisab kõikide nähtuste taga, mitte aga enam nende keskel. Keskmise Riigi ajal (2040.—1730. a. e.m.a.) sai valitseva dünastia peajumalaks **Amon-Ra**, kes Uue Riigi ajal (1562.—1085. a. e.m.a.) tõusis Egiptuse maailmariigi jumalate kuningaks. Ta oli lahutamatu seotud selle tõusu ja langusega. **Atoni** kultus, mida Amenhotep IV (Ehnaton) püüdis tema asemele vägivallalt kehtestada, oli küll otustav samm range monoteistliku jumalamõiste suunas, jäi aga oma äärmise ühekülsuse tõttu egiptlastele vastuvõetamatuks.

Esiajast saadik puudus oluline side religiooni ja eetika vahel (viimane oli valdavalt ühiselu traditsioonidel rajanev sotsiaaleetika). Siiski tõusis ajapikku eetiliste arusaamade tähtsus inimeste ja jumalate siinpoolse käitumise hindamisel. Näiteks ilmus Vana Riigi lõpus surnutekohtu mõiste, mis I vaheperioodil omandas klassikalise kuju. Eriti hilisegiptuses levis seisukoht, et jumalad lasevad heal ja kurjal sündida, mõistavad selle üle kohut, karistavad või tasuvad selle eest. See ettekujutus ei põhinenud aga algupärasel jumalaideel, vaid maailma ning elu uutmoodi mõtestamisel.

Olulisel kohal „teoloogiliste“ süsteemide kujunemisel oli kuningavõimu jumalikkuse kontseptsioon. Aastatuhandete vältel tegi see läbi palju erinevaid muudatusi. Peale Uue Riigi lagunemist sai kuningavõimu jumalikkuse idee sisuliselt ilmaliku tähenduse.

Egiptlaste mõtlemine oli alati seotud vabade ja väljendurikaste usuliste tundmustega, mis määras ära tema maailmanägemise. Religioossed püüdlused kajas-

tusid egiptlaste kogu tegevuses, eriti piirsituatsioonides (sünd, surm) ja esindustoimingute puhul (kroonimine, kuningakultus). Usuelus oli oluline koht jumalate kultusel, mis juba varadünastilisel ajal sai kindlaks riiklikuks institutsiooniks ning kujundas otseselt või kaudselt avaliku elu kõiki külgi. Jumalakultuse läbiviimise ainuõigus oli vaarao, kes võis selle samuti preesterkonna ülesandeks teha. Enamikus rituaalsteenides kujutatakse aga just vaarao kultuse ainu-täitjana.

Vanaegiptuse usundis oli eriline koht ettekujutusel teispoosusest ja sellest juhtuvalt mumifitseerimisel, matmisrituaalidel, surnute kultuses jne. Egiptlaste arvates ei tähendanud surm elu lõppu, vaid ohtlikku kriisi ja muutust, mille õnneliku läbimise järel loodeti jõuda igavesse eksistentsi teispoosuses. Seda mõisteti eelkõige siinpoolse teismöötmelise jätkuna. Teispoosuses puudusid niisugused eluvajadused, nagu elavatel inimestel. Neid pidid asendada surnu omake, lähikondlaste ja preestrite (arvestatav seisus juba Vana Riigi ajal) palved, ohvrid jms., viimaste puudumisel erilised surnute tekstid ning maagilised vormelid. Teispoosuse sarnasusele siinpoolsega viitab keha säilitamise tava mumifitseerimise abil, mis tekkis juba varadünastilisel ajastul. Inimese olemuse vaimne ja materiaalne alge olid tihedas vastastikusel sõltuvuses ja koostoimes ning tema surma-järgne eksistents sõltus mõlema osa säilimisest. Esines ka teistsuguseid arusaami. Näiteks oli küllalt levinud ettekujutus, et teine maailm asub seal, kuhu päike igal õhtul loojub, st. läänes („ilus lääs“). Sellega seoses oli juba esiajal tuntud komme mätta surnuid näoga lääne poole. Vanimaks surnutejumalaks oli

Chontamenti — „See, kes on lääne eesotsas“. Vana Riigi lõpus asus tema kohale **Osiris** (mõlemad pärinesid Abido-sest). Läänepoolse surnutemaa kõrval tundsid egiptlased üksteisele vastanduvate taeva ja allilma mõistet, kus surnud käivad pea alaspidi. Oli olemas ka päikesega seotud teispoosuse ettekujutus, mille järgi loodeti elu jätkata päikesejumala laevas. Pealiskiri „väljumine päeval“ (hauakambri) väljendaski surnute (eriti kadunud valitsejate) sellist soovi. Surmajärgne elu päikese kaaskonnas oli Vana Riigi ajal ainult kuningate eesõigus. I vaheperioodi ajal toimunud usuolu „demokratiseerimise“ käigus levis see ka laiemates rahvakihtides.

Usuline kirjandus oli mitmekesine ja mittekanooniline. Suurema osa sellest moodustasid rituaaltoiminguid saatvad üt-lused, väga rikas on maagiline kirjandus. Suured tekstitsükliid (püramiiditek-stid, sargatekstid, surnuteraamatud) koos-nevadki peamiselt taolistest ütlustest. Vanimad on Vana Riigi lõpus pärit kuninga ja kuningannade kohta käivad püramiiditek-stid. Neid retsepteeriti kuninga matuserituaali läbiviimisel ja nad pidid ai-tama jõuda teispoosusesse maailma, XI—XVII dünastia ajast pärit sargatek-stid olid laiemalt levinud ja käsitlesid ka sisuliselt laiemat teemaderingi (üksikud neist olid illustreeritud). Neis kirja-pandud surnute vajadused on konkreetsamad ning inimlikumad (kindlustatus janu ja nälja vastu, soov ühineda perekonnaga jms.). Arvukalt on keerulist ajaloolist olukorda kajastavaid eshatoloogiiliste küsimustele pühendatud tekstilõike, millel on kokkupuutepunkte tolle-

aegse ilukirjandusega. Surnuteraamatul all mõistetakse papiürusele kirjutatud ja rohkelt illustreeritud üt-lusi, mida alates XVIII dünastia ajast pandi surnutele hauakambrisse kaasa. Nii nagu püramiidi- ja sargatekstide puhul, ei ole ka siin tegu kindlamahuliste kirjutistega. Redigeeritud sargatekstide kõrval sisal-dab surnuteraamat ka täiesti uut materjali. Uue Riigi ajal esines rida nn. „kartograafilisi“ iseloomuga tekste („Kahe tee raamat“, „Raamat igaviku läbimisest“ jt.), mis pidid kadunud aitama peale surma teises maailmas orienteeruda. Nende üksikuid osi võib leida sargatekstides, surnute raamatust ja Teeba kuningahaudades. Dogmaatilise-õpetusliku iseloomuga tekste on vähe. Religioosse kirjanduse tuuma moodustas öeldud või lauldud sõna. Samaaegselt ütlustega ilmusid hümnid (tuntumad on hümnid **Amonile** ja **Atonile**), pöördumised, seletused jms. Jumalakartust väljendavaid individuaalseid palveid esines enne Uue Riigi aega harva („Sinuhe jutustus“). Kuigi mõningate kirjatõde autorluse omistati jumal **Thotile**, ei ole siiski alust väita, et egiptlased tundsid täpselt fikseeritud jumala-ilmutuse seadust. Oma olemuselt oli vanaegiptuse religioon eelkõige ajalooliselt väljakujunenud rahvuslik kultusreligioon.

Egiptuse müütidele oli omane püüd kirjeldada valitsevaid jumalikke vägesid ja seletada ümbritsevat maailma. Iseloomulik oli sagedane vormimuutus, uute hämmastavate elamuste väljendamine. Üheks tähtsamaks teemaks oli maailmaloomine. Oli olemas mitu kosmogoonilist süsteemi, mis erinesid algupä-ra poolest. Varasemaid omataolisi oli Hermopolise kaheksaainsusel rajanev õpetus, mille järgi ibisekujuline **Thot** pani ürgookeanist (**Nun**) tõusnud esikünnale muna, millest koorus välja esijumal (hilisema arusaamise järgi **Ra**). Heliopolise kosmogoonia põhineb aga teistsugusel ettekujutusel. Siin seisis kõigi maailmaloomisega seotud protsesside taga ürgvetest kerkinud künkakujuline jumal **Atum**, kes, kätkedes endas mehelikkust ning naiselikkust alget, teostas iseenda rahuldamise teel esimese loomisakti, kust sai alguse jumalik üheksaainsus. Hilisem (III at. lõpp e.m.a.) on Memphise kosmogoonia, mille järgi peajumal **Ptah** lõi südames tekkinud mõtte ja keeles väljendatud sõna abil maailmakorra. Nii Memphise kui ka Heliopolise süsteemis on tähtsal kohal Vana Riigi valitsejate jumalikkuse põhjendamine. I vaheperioodil olid rohkem levinud inimese loomise keskpunkti seadvad kosmogoonilised süsteemid, kus jumal-looja (**Atum** või **Ra-Atum**) on loonud maailma neile. Sarnaste seisukohtade kajastusi võib leida tolleaegsetes elutarkustes („Merikara õpetus“).

Pea kõigil kultusriitustel ja loodusnähtustel oli mütoloogiline seletus. Mütoloogiline arusaamine esines iseseisva, kõikehõlmava, enamasti ajaloolist ja loodusteaduslikku põhjuslikku tunnetust asendava mõtemisvormina. Ajaloosündmuste kujutamine kandis samuti mütoloogilist püüet (näit. maa poliitiline ühendamine kui **Horose** ja **Sethi** võitlus **Osirise** pärandi pärast). Vana Riigi lagunemine kajastub **Ra** vananemise ja maailmahävitamise müütides, mis I vaheperioodil olid eriti aktuaalsed. Vanimateks müüdivormideks on tsitaadid, millest arenes iseseisev kirjanduslik vorm — jumalate dialoog.

(Järgneb)

HERMANN HESSE

Pilk Kaug-Itta

Kaks „värvilist“ rahvast, kellelt ma olen kõige rohkem õppinud ja kelle vastu ma tunnen kõige suuremat lugupidamist, on indialased ja hiinlased. Mõlemad on loonud vaimse ja kunstilise kultuuri, mis ületab meie oma vanuse poolest, sisu ja ilu osas on aga sellega samaväärne.

India mõtte suurim õitseng langeb minu meelest umbkaudu kokku euroopa mõtte kõrgperioodiga, need on sajandid, mis jäävad enam-vähem Homeroose ja Sokratese vahele. Toona mõeldi nii Indias kui Kreekas maailmast ja inimestest sellisel tasemel, mis on senini jäänud ületamatuks. Need ideed arendati mõtte- ja usustusüsteemideks, mida hiljem ei ole enam oluliselt täiendatud, mis seda aga ei vaja, sest nad on veel tänapäevalgi täies elujõus ja aitavad sadadel inimestel miljonite hulgast oma eluga toime tulla. Vanaindia kõrgetasemeline filosoofia on seotud ülimalt paljukujulise, sügavuse ja huumori poolest rikka mütolooia, rahvapäraste jumalate ja deemonite maailma ning lopsakalt kujundliku kosmoloogiaga, mis kestab õitsval kujul edasi nii luules kui skulptuuris, samuti rahvausundites. Kuid sellest värvikalt ergavast maailmast on võrsunud ka suure Buddha, loobumise teel ületaja auväärne kuju. Budism on tänapäeval nii algupärasel kui ka hiina-jaapani zeni kujul mitte ainult oma kodumaal, vaid ka kogu Läänes, Ameerika kaasa arvatud, kõrgeima moraali ja suurima külgetõmbejõuga religioon. Juba ligi kakssada aastat on india vaim sageli ja tugevasti mõjutanud õhtumaist mõtlemist; selle viimaseks suureks tunnistajaks on Schopenhauer.

Kui india vaim on eeskätt hingeline ja vaga, siis hiina mõtlejate vaimsed otsingud on suunatud eelkõige praktilisele elule, riigile ja perekonnale. Enamiku hiina tarkade, nii nagu ka Hesiodose ja Platoni ülim siht oli hea ja edukas valitsemisviis kõigi hüvanguks. Sellised voorused nagu enesevalit-

Sõnumitooja 8
semine, viisakus, kannatlikkus ja meelerahu on kõrges hinnas nagu õhtumaises stoitsismiski. Kuid on ka metafüüsilisi ja algupäraseid mõtlejaid eesotsas Lao-zi ja tema poeetilise jüngri Zhuang-ziga. Pärast Buddha õpetuse jõudmist Hiinasse on siin pikkamööda välja arenenud ülimalt originaalne, äärmiselt mõjus budistliku kasvatuse vorm — zen, millel nagu india budismilgi on tänapäeva Läänes tuntav mõju. See, et hiina vaimsusele on toeks sama kõrgelt ja peenelt arenenud kujutav kunst, on igaühele teada /.../ (1959)

Saksa keelest tõlkinud KRISTA LÄÄNEMETS

EESTI AKADEEMILINE ORIENTAALSELTS

Seisuga jaanuar 1990 on seltsil 39 tegevliiget, 9 au- ja 7 kirjavahetajaliiget. Kollektiivliikme- ja koostöölepingud on sõlmitud 8 asutusega. Seltsi tööd juhib 1988. a. veebruaris 5 aastaks valitud 7-liikmeline juhatus koosseisus:

esimees — Linnart Mäll

aseesimees — Tarmo Kulmar

sekretär — Harri Ints

liikmed — Leo Normet

Jaan Kaplinski

Sven Grünberg

Märt Läänemets

Seltsi töö tõhustamiseks on loodud palgaline administratsioon. Seltsi juures tegutseb iseseisev sihtasutus — Eesti Orientalistika Fond, mille tööd korraldab fondi juhatus (vt. lähemalt „Sõnumitooja“ nr. 17—18). Eesti Orientalistika Fond (arve nr. 700809 Tartu Kommertspangas) tänab kõiki lahkeid annetajaid.

Seltsi aadress on endine: Tartu, Tiigi 78, ruumid 116—117, tel. 30 805.

Vastuvõtuajad: esimees — teisipäev kl. 13—15
neljapäev kl. 13—15

aseesimees — teisipäev kl. 13—15
neljapäev kl. 13—15

sekretär — esmaspäev
kolmapäev kl. 10—12
reede
teisipäev
neljapäev kl. 13—15

„Sõnumitooja“

toimetaja — esmaspäevast reedeni
kl. 14—16

asjaajaja — esmaspäevast reedeni
kl. 13—14

Seltsi arveldusarve number on 700840 NSVL Elamu-Sotsiaalpanga Tartu osakonnas (palume mitte segi ajada Orientalistika Fondi a/a numbriga).

Toimetuse: Märt Läänemets

Indrek Ude

Päise kujundus: Leonhard Lapin

Toimetuse aadress: 202400, Tartu, Tiigi 78, ruum 117, tel. 3-08-05. Trükikoda „Oktoober“: Tallinn, Kreutzwaldi 24. Ofsettrükk. Tellimise nr. 653. Maht 1 pg. Tiraaž 35 000.